

Որոշ է որ այս նամակին խմբագրողը կամ խմբագրողները հարկ եղածին չափ ճարպիկութիւն չեն ունեցած եւ նամակի սկզբնաւորութեան մէջ արդէն ցոյց տուեր են իրենց անճարակութիւնը: Ես ծանօթ եմ Յակոբ Զուղայեցիի պաշտօնական, դրադիրէ գրեալ, բազմաթիւ նամակներու ուր միայն կ'ըսուի «... Եւ Պատրիարք Վաղարշապատու...» սակայն երբեք «... որ կը գտնուի Վաղարշապատու Քաղաքին մէջ...» եւայլն: Ասիկա կարծես օտարի մը աշխարհագրական ծանօթութիւն տալու համար գրուած է:

Նամակին մէջ ալ կը վխտան դարմանալի եւ անտեղի ծանօթութիւններ: «... Երեւանի Խանը կամ Փոխարքան... մեզի զրկեց աղա մը...» (խրկուածը աղա մը չէր այլ Բէկ մը, որոնց տարբերութիւնը բնական է շատ լաւ գիտէր Յակոբ Զուղայեցի) Բակաչուխ (BAGACIUCH), Դադիան (DADIAN) եւ KAMSA աշխարհագրական անուններ են որոնք որոշ է որ եղածին պէս օրինակուած են Եւրոպական աշխարհացոյցէ մը: Յակոբ Զուղայեցին կարելի չէ որ լաւ ծանօթ ՊԱՇԻԱՉՈՒՍ (Իմէրեթիան) Եւրոպացոց աղաւաղեալ Բակաչուխ (BAGACIUCH) ձեւով գրէր, եւ կամ միայն Եւրոպական աշխարհացոյցի մէջ գոյութիւն ունեցող Դադիան (DADIAN) գործածեր: Բնագրին մէջ KAMSA Գանձակ վերձաններ են թարգմանիչները: Արտառոց պիտի ըլլար որ երկրին ծանօթ որեւէ հայ Գանձակը KAMSA գրեր կամ տառադարձընելու պատճառ ըլլար: Գամսա կամ Խամսա շատ հաղուադէպօրէն Խամսայի Հինգ Մելիքութեանց տրուած է ի Ղարարաղ: Երեւակայեցէք որ Յակոբ Կաթողիկոս ACHELECHA գրէր Ախլցխա ըսելու համար: Սակայն ա'լ աւելի արտառոց է Ազամբաշա (ASAMBASCIA) յիշատակութիւնը եւ վերագրուած գործունէութիւնը: 1679ին այդ կողմերը տեղի ունեցած շփոթութեանց մէջ ծանօթ է Ախալցխայի ԱՍԼԱՆ ՓԱՇԱՆ, որ բռնուեցաւ Արզուրումի (Կարնոյ) Փաշայէն եւ գլխատուեցաւ: Զարմանալի է նաեւ դրամներու մասին կաթողիկոսին նամակին մէջ տրուած բապատութիւնները «... եւ տասներկու քսակ դրամի

կամ 24-240 լիրէդի...», «... երեք քրտակներ եւս կամ 1500 դահեկան...»: Կաթողիկոսը լաւ գիտէր քսակներուն արժէքը սակայն տարակուսելի է որ գիտնար համարժէքը խտալական լիրէդով...: Ոչ ալ կարիք ունէր յիշելու որ երեք քրտակը հաւասար է 1500 դահեկանի:

Այս նամակը իբր թէ կը թարգմանուէր եւ Հաւատոյ Տարածման Ժողովին կը տրուէր 4 Մարտ 1680ին, իսկ նամակը գրուած է Կ. Պոլսէն իբր թէ՛ 23 Նոյեմբեր 1679ին: Սակայն ինչ որ խիստ շահեկան է, սա է որ Հաւատոյ Տարածման Ժողովին համար թարգմանուած էր եւ պարունակութիւնը ծանօթ էր նամակի մը, որ գրուած էր Տէր Յակոբ Գրիգորենց Պէլլրդատ (Պէլլրատ)էն, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսէ «Մեր պատուելի հոգեւոր տ(է)ր Յակոբ կաթողիկոսն, դարցաւ զնաց էջմիածին Շամախուէն, իւր քովէն մարդ եկաւ պատմեաց մեզ թէ այլ չի դար Հոռոմ, եւ ես ահա զնամ հոն տեսանեմ թէ ո(ր)պ(էս) է եւ դրեմ ձեր տէրութե(ան)»: Այս նամակը թարգմանուած էր Ապրիլ 10, 1679-ին: Եւ սակայն Ապրիլ 24-ին (1679) Հաւատոյ Տարածման Ժողովը նիստ կը գումարէր որոշելու եւ կարգադրելու համար ինչ որ հարկաւոր էր «Հայոց Պատրիարքը իր արքեպիսկոպոսներով եւ եպիսկոպոսներով» ընդունելու:

Յակոբ Դ.ի վերագրուած Հոռոմէադաւան յայտարարութիւնները որոնք կը կատարուին այս նամակին մէջ բոլորովին անտեղի պիտի սեպուէին եթէ զրոյր պապական մըն էր արդէն: Ամէն պարագայի տակ ատոնք բոլորովին հակոտնեայ են մեր հոս ներկայացուցած Յակոբ Զուղայեցիի նամակներուն, եւ ներկայացնելիք ինքնագիր նամակներուն:

Վերջապէս ծիծաղելի պիտի ըլլար հայէ մը հայու մը գրուած նամակի մը մէջ գրել «Հայն այն Խոսրով»: Յակոբ Զուղայեցին երբեք այդ ձեւով չէ յիշած իր նամակներուն մէջ Խոսրովի մասին, այլ որոշ կերպով «ատելին այն Խոսրով...» գրած է:

Որքան ատեն որ նամակին հայերէն բնագիրը մէջտեղ չկայ, մենք շատ աւելի կարեւոր գիտողութիւններ չենք կրնար